

MAGYAR TENGER – MAGYAR TENGERJOG?

BATHÓ GÁBOR

Az MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja

A SZERZŐ:

DR. BATHÓ GÁBOR

Az MTA-ELTE

JOGTÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT
(ELKH) EGYÜTTMŰKÖDŐ KUTATÓJA

ADJUNKTUS

(NKE ÁLLAMTUDOMÁNYI ÉS
NEMZETKÖZI TANULMÁNYOK KAR,
ÁLLAM- ÉS JOGTÖRTÉNETI

TANSZÉK)

BATHO.GABOR@UNI-NKE.HU

2022. október 17.

Nagy Ferenc 1894. február 12-én tartott akadémiai székfoglalójában a következő kijelentést tette: „hogyan valamin nem pusztán képzelet, hogy van magyar tengerpart és magyar tengeri hajózás, azonképpen a magyar tengerjog is valóság, nem csupán fictió.”¹ Ez az írás nem szándékozik állást foglalni és tudományos megalapozással szolgálni a magyar tenger léte vagy nem léte kérdésében, sokkal inkább a magyar tengerjog kezdeteit mutatja.

Kevés, az utókor számára olyan megkerülhetetlen akadémiai székfoglalót látott e sorok szerzője, mint Nagy Ferencét. Számtalan tudományos folyóirat és általános napilap is beszámolt róla, például: Pesti Napló, Budapesti Hírlap, Fővárosi Lapok, Pest Hírlap, Ügyvédek Lapja, Corvina, A Jog, Jogtudományi Közlöny, Akadémiai Értesítő, Budapesti Szemle és a Vasárnapi Ujság is. Egyik beszámoló sem mulasztotta el megemlíteni azt a körülményt, hogy a székfoglalót heves és hangos éljenzés fogadta.

És valóban: a Nagy Ferenc által felvetett kérdés jogos, azaz van-e magyar tengerjog. Ennek előkérdése pedig az, hogy mi áll a tengerjog magyarsága. Egyrészt jelentheti a magyar tengerjog a magyar országhatáron, annak hatóságai, bírósági

által tengeri viszonyokra alkalmazott jogot. Ez a szabályösszeg lehet bármilyen eredetű, mint ahogyan valóban sok más olyan országból származott, amelyek tényleg tengeri hatalmak voltak. Másrészt – már szűkebben értelmezve – jelentheti a magyar tengerjog olyan jogforrások összességét, amelyek a magyar államterületen, valamilyen, a magyar államhatalom által elismert jogalkotó szerv tevékenysége folytán keletkeztek. Ahogyan a nagytekintélyű Wenzel Gusztávtól tudjuk, Magyarország adriai tenger melletti állandó birtokait Kálmán alapította.² (Wenzel egyébként Magyarország tengeri viszonyaival kapcsolatban végzett kutatásának eredményeiről szintén akadémiai székfoglalójában, 1847-ben számolt be.) Könyves Kálmán király uralkodása óta századok teltek el úgy, hogy nem keletkezett olyan jogforrás, mely akár a keletkezési helyével is kötődött volna Magyarországhoz. Csak a dalmát városok némelyikében (Zára, Spalato, Ragúza) készültek olyan helyi, helyhatósági szabályok a XIV. századtól, amelyek ilyennek tekinthetők, és akár – jelentős elnézés mellett – magyar tengerjogi szabályozás körébe vonhatók. Mindazonáltal megjegyzendő, hogy ezek a helyi jogszabályok sem eredeti jogalkotás eredményei, a mintát a hely geopolitikai adottságainak megfelelően Velence adta.

Harmadrészt, még szűkebben értelmezve, jelentheti a magyar tengerjog azon tengeri viszonyokat reguláló jogszabályok összességét, amelyek a magyar nemzet sajátos

gondolkodásának bélyegét viselnék magukon (ahogyan ezt Nagy Ferenc oly találóan kifejezte), azaz eredeti, nem mintakövető vagy átvétel eredménye. Ha valaki ilyenként uralkodói nyílt parancsot el tud fogadni, úgy az első eredeti magyar tengeri jogi szabályozás III. Károly 1717. június 2-i nyílt parancsa, amely a forgalom szabadságát rögzíti az Adrián. Ebbe a sorba illeszkedhetne Mária Terézia 1774. április 25-én kibocsátott tengerészeti rendtartása is. Utóbbi jellegzetessége, hogy olasz nyelven adták ki, címe: Editto politico di navigazione mercantile.

Ha a magyar törvényhozásnak a tengerjoggal foglalkozó alkotásait keresnénk, időben igencsak el kell távolodnunk a magyar tengerpartot alapító Könyves Kálmán királytól. Először az 1839/40. évi országgyűlésen elfogadott törvények között találunk tengerjogi rendelkezést, igaz, hogy csak érintőlegesen, igaz, hogy csak eljárásjogi szabályt. Az 1840. évi XV. törvénycikk tartalmaz rendelkezéseket arról, hogy a fiumei váltó-törvényszék megmarad tengeri vagy tengerügyelési törvényszéknek is, valamint erre a törvényszékre tartoznak a „tengeri hajókázásból eredő perek.” Az első valóban érdemi szabályokat már a kiegyezés keretében, az 1867. évi XVI. törvénycikkben, a vám- és kereskedelmi szövetségben találjuk meg. Megjegyzendő, hogy mivel mindkét birodalomfelet érintő ügyről van szó, a szabályozás nem egyszerű, hiszen: „Mindazon ügyeket illetően, melyek a tengeri hajózásra és egészség-ügyre

vonatkoznak, egyforma törvényes rendszabályok fognak a két fél között egyetértőleg megállapíttatni, addig pedig a jelenlegi szabályok maradnak érvényben.” Ugyancsak: „Mindenesetben a kikötői közigazgatás a két államterület mindegyikében, az illető kereskedelmi miniszter legfőbb vezetése alatt áll, mely lehetőleg összhangzatos módon fog intézteni.” A szabályok „egyetértőleg” való megállapításának és az igazgatási feladatok „lehetőleg összhangzatos módon” való elintézésének a követelménye a folyamatok szabad alakulása ellen hatott, így a korábbi szabályok sokáig érvényben maradtak.

Megjegyzendő, hogy Napóleon régióbeli tevékenységének eredményeként az adriai tengerparton a XIX. század eleje óta a francia jog

volt az irányadó, és ennek alapján ítélte a fiumei törvényesek, valamint fellebbviteli fórumai, a budapesti ítélőtábla és a Kúria.

Az első kísérlet a tengerjog Osztrák-Magyar Monarchián belüli szabályozására 1877-ben történt. Ekkor egy javaslat már a képviselőház előtt volt, de közjogi okokból, a horvát ellenállás miatt nem vált törvénnyé. Nagy Ferenc akadémiai székfoglalójának idején a kormány megbízására készített egy átfogó tengerjogi szabályozást, azonban ez a tengerjogi kodifikáció mindvégig csak tervezet maradt. A tengeri szabályozásnak ez az átfogó rendezetlensége a Monarchia széthullása és Trianon után is fennmaradt, igaz akkor ez a probléma már a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságot, illetve Jugoszláviát terhelte. A horvát tengerparti régió francia fenn-

hatóságának rövid időszakában bevezetett francia Code de commerce még a két világháború között is érvényben volt Jugoszláviában, amely szabályozás 1939-ben és 1940-ben kiegészült a hajók tulajdonjogára és a tengeri kiváltságokra vonatkozó rendeletekkel.³

Végezetül a magyar tengerjoggal kapcsolatban két munkára szeretném felhívni a figyelmet. Az első ilyen átfogó munka első kiadásában 1888-ban jelent meg Fiumében egy tengerészeti iskolák számára készült tankönyvként, majd második kiadásban, 1894-ben ennek jelentősen bővített kiadása. A szerző Alessio Feichtinger a kor és a hely elvárásainak megfelelően olaszul írta meg művét, melynek címe *Diritto marittimo con riguardo agli usi internazionali, ed alle leggi e regolamenti dello Stato*

Ungarico rispettivamente della Monarchi a Austro-Ungarica. A korai források tekintetében jelentős Jean-Marie Pardessus *Collection de lois maritimes antérieures au 18. siècle* című munkája, amelyben a dalmát városok tengeri szabályai is megtalálhatók.

Hivatkozások:

- 1 Nagy Ferenc: Magyar tengerjog. Értekezések a társadalmi tudományok köréből, XI. köt. 8. sz., 4-50. p.
- 2 N. N.: Wenzel Gusztáv. Magyar Academiai Értesítő, 1847/8. sz. 257-277. p.
- 3 Krešić, Mirela: A magánjog fejlődése Horvátországban 1848-1945. *Jogtörténeti Szemle* 2018/3-4. 30-37. p.

Képek elérhetősége:

1. oldal: Nagy Ferenc portréja a Vasárnapi Ujság 1900. évi 26. számából. [https://hu.wikipedia.org/wiki/Nagy_Ferenc_\(jog%C3%A1sz,_1852%E2%80%931928\)#/media/F%C3%A1j:NagyFerenc.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Nagy_Ferenc_(jog%C3%A1sz,_1852%E2%80%931928)#/media/F%C3%A1j:NagyFerenc.jpg) 2022. augusztus 12.
2. oldal: Az Adriai-tenger https://hu.wikipedia.org/wiki/Adriai-tenger#/media/F%C3%A1j:Adriatic_Sea.jpg 2022. június 5.